

Worstelen met Darwin

De evolutietheorie in Leuven.

2009 is het Darwinjaar. Wereldwijd wordt uitgebreid herdacht dat Charles Darwin precies tweehonderd jaar geleden geboren werd. 1809 was echter niet enkel zijn geboortjaar, maar ook dat van de bekende Leuvense zoöloog Pierre-Joseph Van Beneden. Het is diezelfde Van Beneden die in belangrijke mate de basis heeft gelegd voor het Leuvense museum voor dierkunde. Het ligt dus voor de hand dat bij de feestelijke heropening van dat museum, enkele weken geleden, zowel naar Darwin als naar Van Beneden verwezen werd. Beide wetenschappers waren echter zeer verschillende types en ze stonden zeker niet hetzelfde wetenschappelijke project voor. Van Beneden heeft uitermate geworsteld met de ideeën die in Darwins *On the Origin of Species* werden verkondigd. En hij was zeker niet de enige. Verschillende generaties Leuvense onderzoekers hadden erg veel moeite om in het reine te komen met het darwinisme. Darwins denkbeelden kregen in Leuven maar voet aan de grond na een langdurige struggle.

Van Beneden zelf – die in Leuven doceerde van 1831 tot 1894 (!) – had een natuurbeeld dat moeilijk combineerbaar was met dat van zijn Engelse collega. Volgens de Leuvense zoöloog was de natuur een 'eeuwige Harmonie', waarin alles zijn vaste plaats kende. Elk organisme bezat in zijn ogen een 'mal', die door God was gemaakt en onveranderlijk was. Een enkele keer klinken Van Benedens beschrijvingen weliswaar evolutionistisch, maar dat is slechts schijn. Zo beschreef hij bijvoorbeeld hoe soorten uit een gemeenschappelijke primitieve vorm voortkwamen. Daarmee verwees hij echter naar een 'eenheid van Plan' in de wereld van de ideeën, niet naar een daadwerkelijke afstamming. Hoewel hij Darwins werk als één van de eerste Belgische wetenschappers zou opmerken, liet hij zich niet overtuigen. Pas aan het einde van zijn carrière nam hij schoorvoetend enkele evolutionistische standpunten in – waarschijnlijk onder invloed van zijn zoon, de bekende darwinist en Luikse hoogleraar Edouard Van Beneden. Die 'bekering' zette zich overigens niet door in zijn lessen. Over evolutie werd in Leuven niet gedoceerd.

Omstreeks 1900 veranderde het klimaat echter. Een reeks Leuvense filosofen, theologen en natuurwetenschappers toonden in die jaren een groeiende openheid voor het evolutiethema. In 1909 stuurde de universiteit van Leuven zelfs een afgevaardigde naar de groots opgezette Darwinherdenking in Cambridge. Deze gezant, de geoloog-priester Henry De Dorlodot, zette nadien zijn eigenzinnige ideeën over de mogelijke verzoening tussen darwinisme en katholicisme ook op papier. Hij stelde onder meer dat Augustinus eigenlijk radicalere ideeën voorstond dan Darwin – omdat de kerkvader niet alleen in evolutie, maar ook in de spontane generatie van het leven geloofde. Op die manier stelde hij het probleem van de orthodoxie van het darwinisme op een zeer strategische manier. De vraag was niet langer of het evolutionisme zelf orthodox was (dat was immers door Augustinus bewezen), maar wel of men het standpunt van de kerkvader mocht matigen in een evolutionisme zonder spontane generatie. De Dorlodot meende van wel. Had de Bijbelcommissie immers niet beweerd dat – bij gebrek aan eensgezindheid onder de

Pierre-Joseph Van Beneden leest zijn krant in de tuin van het Koningscollege.

kerkvaders – een nieuwe interpretatie kon worden verdedigd? De Dorlodots visie viel echter niet bij iedereen in de smaak. Zijn boek zette bijzonder kwaad bloed bij de katholieke hiërarchie. Er werd bedreigd vanuit Rome met een officiële veroordeling van het boek en een blaam voor de Leuvense universiteit. Het kwam uiteindelijk nooit zover, maar De Dorlodot staakte in elk geval zijn publicaties over het onderwerp.

Sfeerbeeld van de feestelijke heropening van het Zoölogisch Museum.

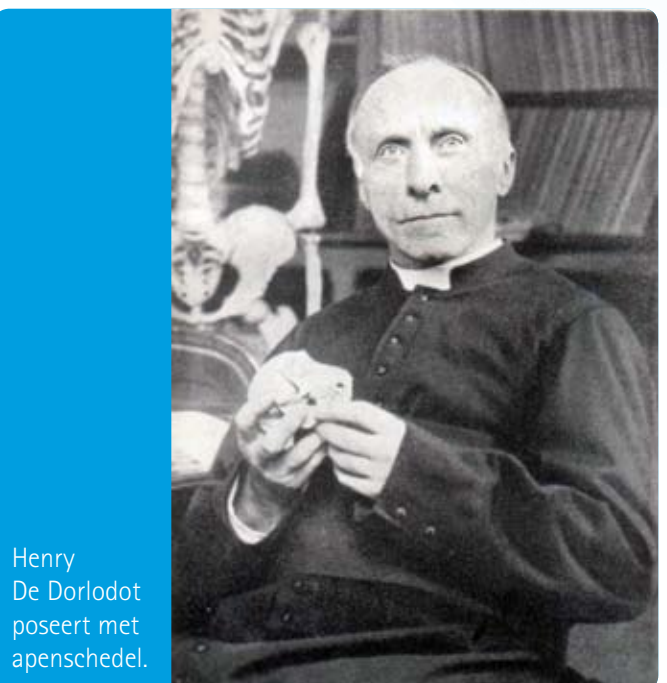

-18-

De struggle van De Dorlodot en zijn generatiegenoten was niet zonder gevolg. Een volgende generatie kon alvast van een grotere openheid genieten. Tot die generatie behoorde onder meer de bioloog M. Jozef Heuts. Heuts was een wetenschapper die zich minder met de vraag naar 'orthodoxie' zou bezighouden en meer met daadwerkelijk evolutionair onderzoek. In de late jaren 1940 liet hij zich voor het eerst opmerken toen hij als bursaal van het FWO naar de Columbia University in New York trok. Daar zou hij kennismaken met de zogenaamde 'moderne synthese', waarin darwinisme en populatiegenetica tot één theorie werden samengebracht. Heuts zelf zou werken aan het laboratorium van één van de voornaamste architecten van de 'synthese', de Russisch-Amerikaanse populatiegeneticus Theodosius Dobzhansky. Al snel zou Heuts ook zelf publiceren over genetica en natuurlijke selectie bij stekelbaarzen en fruitvliegjes. Zijn artikelen verschenen in toonaangevende tijdschriften als *Heredity* en *Evolution*. Eens terug in Leuven werd hem al snel de (eerste) leerstoel voor genetica toegewezen. Met zijn Angelsaksische aanpak leek hij nochtans buiten de Leuvense traditie te staan. Dat klopt echter niet helemaal. In 1951 typeerde Ernst Mayr (die andere architect van de 'synthese') Heuts' ideeën al als 'excentriek'. En die ideeën zouden de daaropvolgende jaren alleen maar excentrieker worden. Heuts begon filosofisch geïnspireerde teksten over de evolutietheorie te schrijven, die vaak erg hermetisch waren en een thomistische inspiratie leken te hebben. Steeds meer keerde hij zich af van het materialisme en reductionisme dat in de 'synthese' centraal heette te staan. Hij wilde weer dat er een bepaalde richting, een bepaalde finaliteit in de evolutie werd erkend. Met name voor de plaats van de mens vond hij dat van belang. Dat zijn katholieke achtergrond hierin een rol speelde, hoeft geen betoog. Ook de moderne geneticus die Heuts was, had de oude gevoeligheden niet van zich afgeschud.

Enkele decennia later lijkt de worsteling met Darwin in Leuven dan toch grotendeels voorbij. Een Leuvense onderzoeker als Kevin Verstrepen geeft weliswaar aan dat toeval misschien een minder grote rol speelt in het evolutionair proces dan algemeen werd aangenomen, maar hij doet dergelijke uitspraken wel degelijk vanuit een duidelijk darwinistisch denkkader. Zijn generatie is verlost van de demonen van het verleden. Ook in het nieuwe museum voor dierkunde heeft Darwin uiteindelijk een prominente plaats gekregen. Naast het borstbeeld van Pierre-Joseph Van Beneden, vinden we er nu evolutionaire stambomen, een schaalmodel van de *Beagle* en een oude druk van *On the Origin of Species*.

door Raf de Bont

Henry De Dorlodot poseert met apenschedel.